

SMERNICE ZA OBLIKOVANJE POLITIK NA PODROČJU SISTEMSKEGA FINANCIRANJA IN PODPORE REUSE CENTROM V SLOVENIJI

Projekt: Communities Go Circular, CERV

**Dogodek: Krožne skupnosti – sistemske rešitve ponovne uporabe WP4 –
System solutions for reuse centers and reuse companies**

1. STANDARDI DELOVANJA REUSE CENTRA, PROCESI DELA, VIRI MATERIALA	
4	
1.1 Uvod.....	4
1.2 Metodologija:	5
1.3 Povzetek ugotovitev interaktivne delavnice.....	5
2. FINANCIRANJE IN SISTEMSKE UREDITVE.....	12
2.1 Uvod.....	12
2.2 Povzetek ugotovitev interaktivne delavnice.....	12
3. INOVACIJE IN RAZVOJ SISTEMOV PONOVNE UPORABE in SREČANJE	
REUSE CENTROV SLOVENIJE	14
3.1 Uvod.....	14
3.2 Povzetek ugotovitev interaktivne delavnice.....	15
3.3 Srečanje reuse centrov Slovenije	18
3.4 Predlagane rešitve.....	18

V okviru EU programa Citizens, Equality, Rights and Values Program (CERV) se izvaja projekt "Communities Go Circular", na temo ponovne uporabe in zmanjševanja nastajanja odpadkov (REDUCE, REPAIR, REUSE).

Nosilec projekta je Zelena Istra, partnerji pa so Zelena akcija (Zero Waste Hrvaška), Ekologi brez meja (Zero Waste Slovenija), KNOF in Zero Waste Italija. Projekt se je začel 1. novembra 2022 in traja do 1. novembra 2024.

V okviru projekta izvajajo izobraževanja na temo Repair&Reuse, spodbujajo odpiranje novih Repair&Reuse centrov, povezujejo organizacije, ki se ukvarjajo s temi temami, spodbujajo spremembe v sistemu ravnanja z odpadki ter prispevajo k blaženju podnebnih sprememb.

Glavni cilj projekta »Communities Go Circular« je vključevanje državljanov v oblikovanje zero waste skupnosti, namenjenih preprečevanju nastajanja odpadkov, zmanjševanju izpustov toplogrednih plinov in prispevanju k blaženju podnebnih sprememb.

Specifični cilji projekta:

1. Krepitev zero waste skupnosti na Hrvaškem, v Sloveniji in Italiji s prenosom dobrih praks ter vključevanjem in opolnomočenjem državljanov;
2. Zagovarjanje sprememb politik s spodbujanjem krožnega gospodarstva in njihovega pozitivnega vpliva na blažitev podnebnih sprememb, s posebnim poudarkom na pravici do popravila izdelka;
3. Razvoj inovativnih orodij za podnebno komuniciranje za krepitev lokalnih skupnosti v EU za prehod na gospodarstvo brez odpadkov in z nizkimi emisijami ogljika.

V projektu je bilo izvedeno mapiranje reuse centrov v Sloveniji, ki so bili pozvani k aktivnem sodelovanju. Na strani Slovenije bilo vključenih cca 60 občanov in odločevalcev. Izvedli smo 3 delavnice za državljane, 1 delavnico/izobraževanje za odločevalce in deležnike; 2 seminarja za OCD; 4 mednarodne konference v Puli, Krškem, Ljubljani in Toskani ter vrsto zagovorniških aktivnosti.

Od 15.7. do 15.8.2023 je potekala javna razprava na predstavljenе ugotovitve iz delavnic v okviru projekta in zbiranje predlogov zainteresirane javnosti, kjer smo pridobili še 5 dodatnih predlogov.

Na podlagi ugotovitev iz vseh mednarodnih konferenc ter predvsem treh delavnic, ki so jih izvedli v sklopu delovnega paketa Sistemske rešitve ponovne uporabe projekta »Communities go circular« v Sloveniji, dodatnih komentarjev vseh udeležencev delavnic ter zainteresirane javnosti, je bil pripravljen ta predlog oz. smernice vladi za ureditev področja ponovne uporabe v Sloveniji kot izhaja iz Uredbe o obvezni občinski gospodarski javni službi zbiranja komunalnih odpadkov (Uradni list RS, št. 33/17, 60/18 in 44/22 – ZVO-2) in Zakona o varstvu okolja – ZVO-2 (Uradni list RS, št. 44/22 z dne 29. 3. 2022).

1. STANDARDI DELOVANJA REUSE CENTRA, PROCESI DELA, VIRI MATERIALA

1.1 Uvod

V evropski strategiji za trajnost in krožnost tekstila navajajo, da je vsako leto v EU zavrženih 5 milijonov ton – okoli 12 kg na osebo, da je za vsakih 1000 ton tekstila zbranega za reuse ustvarjenih 20-35 služb, ter da je le 1% materialov iz tekstila recikliranega za nova oblačila. Tekstilni odpadki po nepotrebnem obremenjujejo omejene naravne vire. Potrošniki približno 78 % tekstilnih odpadkov ne zberejo ločeno in končajo v mešanih gospodinjstkih odpadkih, namenjenih sežiganju ali odlaganju na odlagališčih. To ravnanje z odpadki, ki ni gospodarno z viri, ni v skladu s cilji krožnega gospodarstva in zaradi previsokih ravni emisij toplogrednih plinov povzroča okoljsko škodo v EU in tretjih državah, tudi v državah v razvoju in med ranljivim prebivalstvom.

Z namenom iskanja sistemskih rešitev ponovne uporabe, s poudarkom na tekstilu, smo 14. 2. 2023 v Krožnem laboratoriju Knof organizirali delavnico namenjeno ključnim deležnikom s področja delovanja centrov ponovne uporabe ter zainteresirani javnosti.

Udeleženci delavnice so bili različne organizacije, ki se ukvarjajo s ponovno uporabo iz zasebnega in privatnega sektorja, posamezniki oblikovalci, socialna podjetja, pa tudi predstavniki ARSO.

1.2 Metodologija:

Delo je potekalo na način interaktivne delavnice, kjer je potekalo delo v parih na prej določene teme. Teme so bile izbrane na podlagi predhodne analize vseh procesov dela v reuse centrih, različnih dejavnikov, ki vplivajo na poslovanje reuse centra in doseganje okoljskih učinkov. Teme so bile združene v 5 skupin.

Obravnavali smo 5 tem:

1. merjenje učinka in okoljevarstvena dovoljenja;
2. branding in komuniciranje;
3. izvor izdelkov, obdelava in priprava na ponovno uporabo;
4. kadri in statusna oblika podjetja;
5. lokacija, način prodaje, cenovna politika.

Delo v parih je potekalo v obliki ciljno vodene diskusije z vihranjem možganov, kjer smo preko skupinskega dela za vsako temo analizirali trenutno stanje, zaznane izzive in potrebe in predlagali rešitve na te izzive in potrebe. Na koncu so vsi pari predstavili svoje ugotovitve, čemur je sledila skupinska diskusija.

1.3 Povzetek ugotovitev interaktivne delavnice

A. merjenje učinka in okoljevarstvena dovoljenja;

Pri merjenju učinka so udeleženci izpostavili definicijo »odpadka«. Kdaj nek predmet postane odpadek in ali je sploh potrebno, da se ga klasificira kot odpadek, če se ga prestreže, preden pride na zbirni center. Sploh ima beseda »odpadek« negativno konotacijo.

Z vidika merjenja učinkov ni informacij oz. pregleda, kaj se z materiali dogaja. Potrebno bi bilo izmeriti, kako ponovna uporaba neposredno vpliva na zmanjšanje splošne potrošnje predmetov. Izziv na področju ponovne uporabe je ravno v premalo informacij ter podpornem okolju, saj podjetja ne vedo kako se

lotiti izmere učinkov, na splošno pa še vedno velja stigma glede ponovne uporabe ter popravil.

Nekaj predlaganih rešitev je uskladiti cene predmetov iz ponovne uporabe z aktualnimi cenami na trgu oz. spodbuditi sistemsko rešitev (npr. s penali) za dvig cene novih »instant« predmetov (hitra moda in pohištvo idr.).

Za lažjo komunikacijo in spremembami vedenja posameznikov in podjetij je potrebna vztrajna komunikacija in marketing, vključiti tematike v šolske kurikulumne ter spodbuditi ponovno uporabo v klasičnih trgovinah.

Ponovna uporaba se lahko promovira predvsem s kakovostnim merjenjem učinkov ter transparentnostjo toka surovin.

Glede okoljevarstvenih dovoljenj iz pogovorov z deležniki sledi, da je že nekaj reuse centrov, ki je pridobilo okoljevarstveno dovoljenje za predelavo odpadkov za ponovno uporabo. Okoljevarstveno dovoljenje je potrebno za organizacije, ki prevzemajo odpadke od komunalnih služb, podjetij ali institucij, ki so predmete, ki jih dajejo v ponovno uporabo klasificirali kot odpadek. V tem primeru mora reuse organizacija izpolniti dvodnevni list prevzema odpadka in o tem letno poročati. V primeru, da reuse center sprejema le donacije uporabnih predmetov s strani občanov ali materiale, ki niso klasificirani kot odpadek v nekem podjetju (npr. so klasificirani kot tehnološki ostanek pri proizvodnji) ne potrebuje okoljevarstvenega dovoljenja za ravnanje z odpadki. Z novim zakonom o Varovanju okolja ZVO-2 so uvedene spremembe pri pridobitvi okoljevarstvenega dovoljenja in sicer je nov pogoj, da mora biti podjetje, ki pridobiva dovoljenje lastnik ali solastnik prostorov, kjer opravlja dejavnost predelave odpadkov. Za reuse centre to predstavlja ogromno oviro, saj jih večina deluje v najemniških prostorih ali v prostorih v javni lasti in zanje pridobitev OVD ni mogoča.

Predlagamo vpeljavo izjeme pri pogojih glede lastništva prostorov za pridobitev okoljevarstvenega dovoljenja za predelavo odpadkov za ponovno uporabo za reuse centre, do določene količine na leto.

B. branding in komuniciranje;

Pri brandingu in komuniciranju se deležniki poslužujejo vseh razpoložljivih kanalov, od e-mail obveščanja, socialnih omrežjih, klasičnih medijev, aktivacije javnosti pri objavah, vsebinskega marketinga. Pri komuniciranju so zelo pozorni,

da komunicirajo second hand in vintage, reuse kot modni trend, ne kot »socialno podporo«.

Pri tem se deležniki soočajo z izzivi na področju premalega dosega v primerjavi s konvencionalnimi trgovci, veliko manjšim budžetom za oglaševanje. Kupci, obiskovalci so premalo številčni in kupijo malo, v primerjavi z obiskom in nakupi v konvencionalnih trgovinah z novimi oblačili in predmeti. Deležniki ugotavljajo, da kupci še vedno ne razumejo poslanstva reuse trgovin, novih trendov, sramežljivi so tudi pri poseganju po predelanih in »apcikliраниh« izdelkih, oblačilih.

Kot rešitve deležniki predlagajo vzpostavitev sodelovanja reuse centrov s konvencionalnimi trgovci (tudi supermarketi) in večjimi, prepoznavnimi proizvajalci, ki se že zavedajo trajnostnih trendov in se usmerjajo v razširjeno odgovornost proizvajalcev. Priložnost predstavlja tudi še večje vključevanje in aktivacijo javnosti, kupcev, da objavljajo svoje izkušnje, prepričanja, nakupe, sodelovanje z mladimi kreativci, fotografi za nove, zanimive vsebine in sodelovanje z blogerji.

Strategija EU za trajnostne in krožne tekstilne izdelke sprejeta 1.junija 2023 poudarja pomen zmanjšanja proizvodnje in potrošništva, pomen popravil in ponovne uporabe pri globalnih tekstilnih verigah. Pri tem bi bil najbolj učinkovit ukrep v smeri vključevanja ponudbe »secondhand« rabljenih oblačil v »fast-fashion« trgovine z novimi oblačili, saj so ti trgovski centri po analizi nakupovalnih navad najbolj dostopni za konvencionalne kupce (se nahajajo v nakupovalnih centrih, so odprti po 12 ur na dan, 6 dni v tednu). Če želimo res korenito povečati količino nakupovanja rabljenih oblačil jih je potrebno »popularizirati«.

C. izvor izdelkov, obdelava in priprava na ponovno uporabo;

Tema izvora izdelkov, ki se prodajajo v reuse centrih, secondhand in vintič butikih vse bolj prihaja v ospredje, saj imajo reuse centri, ki zbirajo lokalne predmete in oblačila, jih sortirajo in ponujajo naprej v lokalnem okolju neprimerljivo večji okoljski učinek kot mednarodne verige secondhand podjetij, ki v Sloveniji na primer prodajajo rabljena oblačila iz Poljske, Danske, Anglije. Oblačila, ki jih zbiramo v Sloveniji preko t.i. kontejnerjev v večini še vedno romajo v Afriko na

črne trge secondhand oblačil, od koder jih večina pristane na divjih odlagališčih in ima ogromne negativne učinke na onesnaževanje tal, živalskega sveta in oceanov. Vsako sekundo se 1 tovornjak poln oblačil odloži na takšnih divjih deponijah ali sežigalnicah tretjega sveta.

Deležniki prepoznajo, da so viri za predmete iz ponovne uporabe:

- **donacije občanov direktno v reuse centre,**
- **nakupovanje/naročanje zaloge rabljenih oblačil iz tujine (uvoz),**
- **prevzem »odpadnih« še uporabnih oblačil na komunalnih podjetjih,**
- **donacije občanov v zbiralnike oz. kontejnerje**
- **prevzem oblačil na domu iz strani komunalne službe skupaj s kosovnim odpadom**
- **sistem pametnega zbiranja kvalitetnih rabljenih oblačil z nagrajevanjem**

Pri tem deležniki opažajo številne izzive, predvsem je problematična ogromna količina teh predmetov, od katerih je večina neprimerna za direktno oz. enostavno ponovno uporabo (50-70%). Zaradi velike količine je za sortiranje potrebno veliko časa, kadrov, prostora, obstaja pa pomanjkanje primerne tehnologije v Sloveniji. Veliko zbranih predmetov je umazanih in zahteva čiščenje, kar povzroča dodatne stroške in onesnaževanje. Veliko oblačil zahteva tudi popravila, ki so problematična, ker so zamudna, pa tudi vse manj ljudi zna oz. je pripravljenih opravljati popravila rabljenih oblačil, zaradi cenenosti oblačil. Največji izziv predstavlja to, da je vse več oblačil zasnovanih tako, da se hitro obrabijo, ne morejo biti popravljena, so sestavljena iz več manjših delov ali iz mešanih materialov, tako da ne morejo biti razstavljena in reciklirana.

Za možne rešitve deležniki predlagajo izobraževanje ljudi o pozitivnih učinkih ponovne uporabe, pravilnega zbiranja in doniranja oblačil, o točkah zbiranja ali celo »potujoči zbiralnici«. Pomembna je transparentnost delovanja reuse centrov, komuniciranja okoljskega učinka in vira oblačil. Potreben je razvoj, ki bo upošteval celoten življenjski cikel oblačil (cradle to cradle princip), tudi s pomočjo digitalizacije, pri tem deležniki izpostavljajo podporo države.

Pri tem deležniki in analiza Ellen McArthur¹ izpostavljajo, da sicer sistem ločenega zbiranja oblačil preko kontejnerjev korenito zmanjšuje količino tekstilnega odpada v mešanem komunalnem odpadu, vendar je nadaljnja pot teh oblačil netransparentna in poraja dvom v trajnostno in socialno pravično ravnanje. **Zato se deležniki zavzemajo za razvoj sistema lokalne ponovne uporabe, na eni strani z vzpostavitvijo centralne sortirnice za izdelavo industrijskih krp in izločanje neuporabnih materialov za reciklažo, na drugi strani pa s podporo manjših lokalnih sistemov zbiranja in ponovne uporabe, ki ponekod v Sloveniji že učinkovito potekajo (CPU, Stara šola, Knof, Vincent Draksler, Muca copatarica, CUP Izola, Depo).**

D. kadri in statusna oblika podjetja;

Deležniki ugotavljajo, da reuse centri vključujejo celo vrsto poklicev: SERVISER, RAČUNALNIČAR, ŠIVILJA, MIZAR, KREATIVNI VODJA, LOGISTIKA, TRGOVEC/PRODAJALEC, OSEBA ZA RAZVOJ/MREŽENJE, SPLETNA PRODAJA, VIZIONARJI (ljudje "nove dobe").

Osebe so v reuse centre vključene na različne načine:

- **Projektne zaposlitve**
- **Prakse na šoli – preizkus lastne sposobnosti, interesa**
- **Prostovoljstvo**
- **ESE – prostovoljci iz tujine**
- **Probacija**
- **Obstoječi zaposleni v podjetju dobijo dodatne zadolžitve (prinesidnesi, notranji menjalni krog)**
- **Korporativno prostovoljstvo – kampanje**
- **"Delovne akcije"**
- **Prodajalci v obstoječih klasičnih trgovinah**
- **Sodelovanje s šolami – oblikovalci, modno oblikovanje, fotografske in medijske šole**

¹ [Extended Producer Responsibility for textiles \(ellenmacarthurfoundation.org\)](https://ellenmacarthurfoundation.org/)

Različne so tudi pravne oblike reuse centrov v Sloveniji:

- **Neprofitni d.o.o.**
- **Socialna podjetja – tržno usmerjena, dodana vrednost**
- **Zadruga – so.p.**
- **Javna podjetja – komunale**
- **Sodelovanje z raziskovalnimi inštitucijami, fakultetami – podatki iz tujine, okoljevarstveniki**
- **S.p. – ji**
- **Invalidska podjetja**
- **Zasebni zavodi**

Izzive na področju kadrov in statusnih oblik so deležniki prepoznali predvsem v tveganju za izumrtje starih poklicev, znanj in veščin. Obstoječi serviserji so dragi, zelo zaposleni, ročne spretnosti izumirajo in niso »popularne«. Po drugi strani deležniki opažajo zanimanje med mladimi po tečajih šivanja.

Kot rešitve deležniki predlagajo merjenje družbenega in okoljskega učinka reuse centrov ter prepoznavanje dodane vrednosti te dejavnosti ter sistemsko podporo. Predlagajo naj Zavod za zaposlovanje, ki organizira številna usposabljanja za brezposelne, le-te usmerja v pridobivanje ročnih spretnosti – konkretno tečaje popravil bele tehnike, oblačil, pohištva, tudi oblikovanje NPK – nacionalne poklicne kvalifikacije za reuse poklice (serviser, mizar, šivilja). Mizarji in serviserji, ki so v pokoju, bi lahko sodelovali kot mentorji pri neprofitnih projektih nevladnih organizacij, ki bi bile podprte iz strani proizvajalcev novih predmetov. **Deležniki so predlagali tudi inovativne načine financiranja reuse centrov in centrov znanja, usposabljanja o ročnih spretnostih in izumrlih poklicih.** Vir za financiranje bi lahko bili delno pokriti iz povečanja položnic za komunalno – manjših stroškov za obdelavo odpadkov, iz novega sklada za »reuse«, ki bi ga financirali iz negativne obdavčitve (diskriminacije) proizvajalcev in trgovcev hitre mode in hitrega pohištva (podobno kot ogljični kuponi). Tudi Ekosklad bi lahko en del proračuna namenil za podporo redne dejavnosti reuse centrov, ki za stabilno delovanje potrebujejo dodatno finančno podporo (cca 500-1000 eur na mesec).

E. lokacija, način prodaje, cenovna politika;

Reuse centri delujejo na različnih lokacijah, nekateri se nahajajo na zbirnih centrih, nekateri so v starih mestnih središčih kot del turistične ponudbe, tretji se nahajajo v nakupovalnih središčih ob boku konvencionalnih trgovin. Reuse centri delujejo v manjših krajih tudi z manj kot 5000 prebivalci, kot v večjih mestnih središčih (v Ljubljani je okoli 20 reuse, secondhand, vintage centrov). Deležniki ocenjujejo, da je tržna lokacija zelo pomembna za uspeh poslovnega modela reuse centra. Politika cen se postavlja glede na ohranjenost predmetov, kakovost in blagovne znamke. Nekateri reuse centri pa predmete dajejo v ponovno uporabo brezplačno (primer prinesi-odnesi), s tem, da učinek ni toliko večji kot bi pričakovali v primerjavi z reuse centri, ki predmete prodajajo.

Največji izziv, ki ga deležniki opažajo je, da je vedno več »inputa« kot »outputa«, ter da je ponovna uporaba predvsem v domeni žensk (tako kot donatoric kot kupcev) in da fantje redko sodelujejo v tem sistemu. Omejene so tudi konfekcijske številke (kroji/velikosti), na drugi strani pa so lahko starejša oblačila izdelana iz zelo kvalitetnih materialov in krojev. Zelo je pomembna komunikacija s kupci, ponekod so rabljena oblačila še vedno tabu. Problem je tudi, da gre veliko oblačil še vedno med mešane komunalne odpadke.

Rešitve deležniki vidijo v zelenih javnih naročilih, vstopu ponovne uporabe v klasične trgovine, ki bi omogočale tudi popravila, lepem dizajnu (v skladu z globalnimi trendi), splošnem ozaveščanjem javnosti o trajnostnem načinu življenja.

2. FINANCIRANJE IN SISTEMSKE UREDITVE

2.1 Uvod

Z namenom iskanja inovativnega systemskega financiranja in rešitev ponovne uporabe smo 1. 6. 2023, v Hiši Kulinarike v Novem mestu, organizirali delavnico namenjeno ključnim deležnikom s področja delovanja centrov ponovne uporabe ter zainteresirani javnosti.

Udeleženci so bili iz javnega sektorja: predstavnik občine, predstavnik dveh komunalnih podjetij, predstavnik javnega zavoda za mladino.

2.2 Povzetek ugotovitev interaktivne delavnice

Na delavnici o inovativnih praksah financiranja sistemov ponovne uporabe smo se spraševali predvsem o tem, kdo nosi "odgovornost" oz. kdo ima interes za financiranje različnih oblik ponovne uporabe. Preverjali smo izzive občin, komunal in javnih zavodov na področju ponovne uporabe. Na drugi strani smo preverjali zoznane pozitivne okoljske in družbene učinke iz strani istih deležnikov oziroma njihov pogled na obstoječe systemske rešitve, butike ponovne uporabe, sisteme zbiranja, prevzemanja rabljenega tekstila itd.

Ugotovili smo, da občine zaznavajo prednosti na dolgi rok. Prednosti zaznavajo predvsem v ozaveščanju in spreminjanju vedenj na področju odnosa do potrošništva, zmanjševanja odpadkov, trajnostnega načina življenja, ki pomembno vpliva tudi na druge segmente življenja ljudi (manjša poraba vode, večja prehranska samooskrba,...). Komunalna podjetja so zaznala priložnost, da bi jim bolj detajlna poročila butikov ponovne uporabe pomagala pri zadovoljevanju okoljskih ciljev na področju ločenega zbiranja odpadkov (evropske direktive). Javni zavod za mladino je zaznal priložnost v povezovanju mladih na način prakse, prostovoljnega dela, poklicnih priložnosti na področju ponovne uporabe in sodelovanja z butiki ponovne uporabe.

A. dobre prakse

Poiskali in predstavili smo dobre prakse inovativnega financiranja sistemov ponovne uporabe:

- **Zero waste mesta** – “Mesta so tista, kjer bo podnebni boj v veliki meri dobljen ali izgubljen.” (A. Gutierres). Voditelji bodo uspešni bolj kot kdajkoli prej, če bodo svoji skupnosti dali občutek smisla, vizijo in prava orodja za delovanje v tem novem gospodarstvu.
- **“Social impact bond”** – družbeno koristne obveznice – finančno orodje, ki lahko združi potrebne partnerje in zgradi odpornost za reševanje skupnih okoljskih ali družbenih izzivov s pomočjo zunanjih zasebnih investitorjev.
- **Primer centra ponovne uporabe Kringwinkel, Belgija** – 145 trgovin / centrov ponovne uporabe, 5.800 zaposlenih. 85 % od teh je delno trajno subvencioniranih iz strani države zaradi statusa težje zaposljive osebe – Zavod za zaposlovanje.
- **Primer Sheme ZEOS.**
Iz Zakona o varstvu narave: 5.6 čl.: Sistem proizvajalčeve razširjene odgovornosti je sklop predpisanih ukrepov, ki zagotavljajo, da proizvajalci določenih izdelkov nosijo finančno ali finančno in organizacijsko odgovornost za ravnanje v fazi odpadkov, ki nastanejo iz izdelkov.

B. ugotovitve na področju prevzema tekstila iz komunal:

- **Komunalno podjetje strošek pobiranja mešanih komunalnih odpadkov, med katere spada tudi tekstil, zaračuna občanom.**
- **Ločeno zbran tekstil prevzemajo prevzemniki, ki imajo OVD – izpolni se evidenčni list.**
- **Na podlagi izdanega evidenčnega lista mora prevzemnik agenciji ARSO poročati, kam ta tekstil gre – npr. koliko gre v reciklažo, koliko v odpad.**
- **Država/ARSO na nacionalni ravni zbira podatke in poroča naprej evropskih agencijam.**

C. priložnosti:

- **Dvigniti poročanje o zbranih oblačilih in deležu ponovne uporabe v butikih ponovne uporabe na višjo raven strokovnosti.**
- **Poročilo bi lahko komunalna uporabila pri poročanju o količini tekstila, ki gre v ponovno uporabo in za doseganje cilja ločenega zbiranja še uporabnega tekstila do 1. januarja 2025.**
- **Več povezovanja mladih iz mladinskega centra z butiki ponovne uporabe – praksa, socialna omrežja / Instagram, prenos šivalnega znanja na mlade, mednarodne mladinske izmenjave, študentski projekti (mladi rešujejo izzive podjetij).**

3. INOVACIJE IN RAZVOJ SISTEMOV PONOVNE UPORABE in SREČANJE REUSE CENTROV SLOVENIJE

3.1 Uvod

Z namenom iskanja smeri inoviranja in razvoja sistemov ponovne uporabe smo organizirali tretjo delavnico, ki se je zgodila 22.6.2023 na Okoljskem centru na Trubarjevi cesti 50, v Ljubljani.

Prisotnih je bilo 10 predstavnikov reuse sektorja (javni, zasebni in nevladni sektor).

Na delavnico smo ciljno povabili predvsem predstavnike različnih reuse centrov. Ugotovili smo, da smo zelo različni, in sicer nekateri delujejo znotraj nevladnih organizacij, socialnih podjetij, javnih komunalnih podjetij, zadrug, s. p.-jev, humanitarnih organizacij. Nekaj organizacij je imelo bolj sistemski pristop, druge so bile bolj »butične«.

V drugem delu delavnice pa smo izvedli uradno srečanje reuse centrov oz. deležnikov, ki delujejo po principih reus centra iz celotne Slovenije.

3.2 Povzetek ugotovitev interaktivne delavnice

Prva tematika je postavila pod vprašanje, kateri so najbolj optimalni, učinkoviti, trajnostni načini ločenega zbiranja tekstila, ki ga zahteva Evropska komisija od komunalnih podjetij, in sicer do 1. januarja 2025. Dejstvo je, da danes na terenu že obstaja več različnih načinov ločenega zbiranja tekstila od mešanih komunalnih odpadkov, in sicer:

- Zabojniki za tekstil:

Postavijo jih večji prevzemniki tekstila, ki sicer imajo pridobljeno OVD dovoljenje, pa tega načeloma ne potrebujejo, ker predana oblačila v zabojnike »še niso odpadki«. Odjemalci nato poročajo komunalnim podjetjem o zbranih količinah tekstila. Eden od odjemalcev na tak način v Sloveniji samo v treh občinah zbere 145 ton tekstila, postavljenih imajo 40 zabojnikov. Del od tega gre za izdelavo lastnih izdelkov (do 30 %), ostalo pa odjemalci prodajo velikim »raghouses« po Evropi. Ti nato mehansko in ročno sortirajo »originalne vreče« z doniranim tekstilom na vrsto oblačil, barvo, nato pa poznavalci tekstila to ločijo po stilih ter vrednosti, da se iz celotnega kupa pridobi 10 % t.i. »kreme«. Ta krema se nato proda v razne second-hand trgovine po Evropi, s prihodki od prodaje pa potem krijejo stroške predelave 90 % preostalega tekstila, ki je slabše kvalitete. Nekaj tega se predela v krpe za industrijo, veliko pa se ga v balah izvozi v podsaharsko Afriko, na t.i. »secondhand tržnice«, kjer se manjši delež oblačil še izloči za ponovno uporabo. Večji delež pa se nato odvrže na divja odlagališča, na obale ali se celo zažge brez vsakega nadzora.

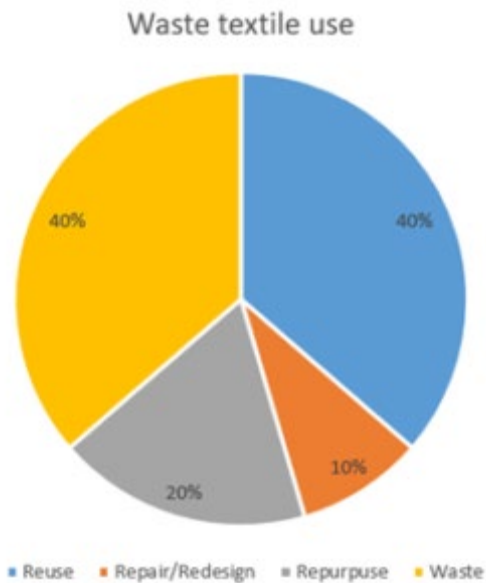
Pri tem eden od slovenskih odjemalcev pove, da ta sistem dobro deluje, ker omogoča, da se Slovenci in Evropejci učinkovito znebimo gore odpadnega tekstila, ki na leto obsega že 8 milijonov ton. Da pa je problematično, ker v Afriki nimajo ustrezne infrastrukture, da bi predelali odpaden tekstil na primeren način (npr. piroliza – za proizvodnjo kemičnih spojin ali energijo).

- Sprejemanje donacij:

Drugi način ločenega zbiranja tekstila je preko zbiranja donacij občanov direktno v poslovalnicah. Pri tem se na posamezno poslovalnico zbere okvirno 1 tona oblačil na mesec, oblačila so zato, ker so prinesena osebno v poslovalnico malce višje kvalitete kot tista, ki se odvržejo v zabojnike (občani so že sami bolje sortirali oblačila doma in jih ločili na neuporabna in uporabna). Oblačila se sortirajo v reuse poslovalnici, pri tem se od 30-50 % oblačil nameni za ponovno uporabo oz. prodajo v poslovalnici, 10-15 % se nameni za izdelavo krp za industrijo, približno 2 % tekstila gre v zavetišča za živali (kovtri, odeje), en del oblačil, cca 1 % se predela oz. apciklira, ostalo (57-32 %) pa je preveč uničeno ali ponošeno ali pa ni možno prodati, zato gre med mešane komunalne odpadke, ki se meljejo in namenijo za gorivo oz. sežig v cementarnah po Evropi. Za našo državo izvoz odpadkov predstavlja strošek.

Pri procesu zbiranja donacij direktno preko reuse trgovin se zbere večji delež kvalitetnih oz. še uporabnih oblačil, s katerimi se ustvarja delovna mesta v lokalnem okolju in ponuja trajnostna oblačila lokalnim prebivalcem. Postopek je precej bolj transparenten, zbiralci donacij pa ne potrebujejo OVD.

Zbiralci na različne bolj ali manj dovršene načine beležijo količino zbranega tekstila in količino tekstila, ki je dan v ponovno uporabo. Posamezen odjemalec je sicer sposoben procesirati veliko manjše količine kot odjemalci s kontejnerji, ki tekstil v večini izvozijo. Teh manjših odjemalcev je vse več (trenutno je v Sloveniji okoli 15 reuse centrov z oblačili, ki letno procesirajo in lokalno ponovno uporabijo 180 ton oblačil, pri tem pa ustvarijo vsaj 15 delovnih mest).

V zadnjem času je možno zaslediti tudi druge, bolj inovativne načine zbiranja oblačil. Z razvojem novih načinov zbiranja oblačil »na domu« kot je npr. KNOFcycle se poveča delež kvalitetnih oblačil v masi ločeno zbranega tekstila in zmanjša stroške sortiranja in obdelave, sistem nagrajevanja pa še dodatno motivira občane, da skrbno presortirajo in pregledajo oblačila, ki so namenjena ponovni uporabi glede na določene standarde. Sistem obenem ozavešča in nudi razumevanje problematike hitre mode in tako tudi odvrača od nakupa novih cenenih oblačil, ter usmerja uporabnike bolj k »rethink, reduce, reuse«, kar je na prvem mestu na lestvici 10-R ravnanja z odpadki.

Novi sistemi zbiranja povečujejo dodano vrednost procesa sortiranja in prodaje, zmanjšujejo stroške sortiranja gore neuporabnih, ponošenih oblačil, lažje zagotovijo lokalno ponovno uporabo in ustvarjajo pozitivni okoljski in socialni učinek v domačem okolju.

Glede na to, da se do 1. januarja 2025 pričakuje nova uredba za ločeno zbiranje tekstila je pri tem pomembno, da odločevalci, ki bodo določali pogoje in smernice za upoštevanje uredbe iz strani komunal prepoznajo vse obstoječe prakse ločenega zbiranja tekstila in upoštevajo njihove specifikke, pristope, socialne in okoljske učinke ter učinkovitost pri trajnostnem reševanju problema odpadnega tekstila.

3.3 Srečanje reuse centrov Slovenije

Prisotnih je bilo 10 predstavnikov reuse centrov Slovenije. Ugotovili smo, da centri delujejo na različne načine, so različno financirani, eni so popolnoma na trgu, spet drugi so delno kriti iz občinskega proračuna, tretji delujejo na humanitarni oz. prostovoljni bazi, četrti so podprti iz strani privatnega kapitala (zagotavlja brezplačne prostore).

Različna je bila tudi stopnja »razvitosti« poslovnega modela posameznih reuse centrov, nekateri centri že merijo svoj družbeni učinek, drugi še ne, različna je tudi stopnja razvitosti delovnih procesov znotraj poslovnega modela.

3.4 Predlagane rešitve

Predstavniki reuse centrov so se strinjali, da je potrebno izpostaviti pomen znižanja DDV na rabljena oblačila in pohištvo ter popravila pohištva. Izpostaviti je treba tudi pomen merjenja okoljskega in socialnega učinka reuse centrov in kompenzacijo le tega z lokalno komunalo oz. občino, kot imajo to urejeno v primeru Komunale Vrhnika, kjer 20 % dejavnosti reuse centra DEPO dofinancira občina, kar pa kompenzirajo z manjšimi stroški obdelave odpadkov oz. nižjimi položnicami za občane.

Večja profesionalizacija delovnih procesov znotraj reuse centrov in pridobivanje OVD za ponovno uporabo bi omogočala tudi prijavo centrov na zelena javna naročila razpisana iz strani komunalnih podjetij, pri katerih bi leta upoštevala določene družbene in okoljske kazalnike in ne le najnižjo ceno. Ena od možnih rešitev delnega kritja stroškov ponovne uporabe, ki nastajajo v reuse centrih je tudi sistem razširjene odgovornosti proizvajalcev, kot je to urejeno npr. pri odpadni električni in elektronski opremi. Ta sistem na področju odpadnega tekstila že učinkovito deluje v Belgiji.

Na eni od delavnic pa je prišlo tudi do pobude, da bi shema proizvajalčeve razširjene odgovornosti nalagala proizvajalcem, da v svojih trgovinah del prodajnega prostora (npr. 10 %) namenijo prodaji rabljenih oblačil in drugih izdelkov, ki jih imajo v ponudbi. Pri zbiranju, sortiranju in zagotavljanju dobave teh izdelkov bi jim lahko pomagale obstoječe organizacije oz. socialna podjetja, ki se ukvarjajo z rabljenim tekstilom.

Viri:

- https://environment.ec.europa.eu/strategy/textiles-strategy_en
- <https://commission.europa.eu/system/files/2023-07/Communication%20on%20Sustainable%20Use%20of%20Natural%20Resources.pdf>
- https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_23_3635
- <https://www.statista.com/topics/9448/second-hand-e-commerce/#topicOverview>
- <https://www.statista.com/statistics/1235030/secondhand-consumption-reasons-worldwide/>
- <https://business.yougov.com/content/8129-are-consumer-more-likely-to-consider-purchasing-second-hand-furniture-than-clothes>
- PROGRAM RAZVOJA INTEGRACIJSKIH SOCIALNIH PODJETIJ V REPUBLIKI SLOVENIJI, Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, maj 2000/prenovljena civilna pobuda medresorsko oz. za vladno obravnavo 2022
- Pobuda: NIŽJA DAVČNA STOPNJA V SEKTORJU PONOVNE RABE: VEČ PRILOŽNOSTI ZA LOKALNO GOSPODARSTVO IN RAZBREMENITEV OKOLJA, v okviru projekta Obleka naredi človeka, december 2021
- Obleka naredi človeka - Rezultati vseslovenske raziskave o (odvrženih) oblačilih Projekt Obleka naredi človeka, Zavod za pravično trgovino, 3MUHE, Društvo Ekologi brez meja in Focus, društvo za sonaraven razvoj, Active Citizens Fund v Sloveniji, 2021
- Uredba o obvezni občinski gospodarski javni službi zbiranja komunalnih odpadkov, Ur. list RS 33/17
- Uredba o odpadni električni in elektronski opremi, Ur. list RS 55/15